

Plan van aanpak

Afstoten kunstcollectie gemeente Enschede

Op weg naar een kenmerkende en beheersbare collectie

Fase 2 - 2019

Plan van aanpak *CONCEPT AUGUSTUS 2019*

Afstoot kunstcollectie gemeente Enschede 2019

Aanleiding

De Museumfabriek in Enschede is in transitie. Eén van de veranderingen is de vernieuwing van de permanente exposities en de depotruimte. Dit heeft gevolgen voor de hier opgeslagen gemeentelijke kunstcollectie van zo'n 2000 kunstwerken. In de nieuwe situatie zal er minder ruimte beschikbaar zijn voor de kunstwerken die in depot moeten worden opgeslagen. Het gaat om een halvering van de depotruimte; momenteel wordt rond 160 m² benut voor opslag, dit moet worden teruggebracht naar 80-90 m². De Museumfabriek is al een tijdje in aanbouw, het traject rondom de depots wordt in werking gezet vanaf januari 2020.

Deze concrete situatie geeft aanleiding om de gemeentelijke kunstcollectie en het functioneren ervan (opnieuw en op de korte termijn) te beschouwen en te zorgen voor een toekomstbestendig bestaan.

Achtereenvolgens komen in dit Plan van Aanpak aan de orde:

1. De Achtergrond en het ontstaan van de huidige collectie,
2. Huidige stand van zaken collectie: opslag en uitleen.
3. Opnieuw herwaarderen collectie
4. Voorstel herwaardering/afstoten kunstwerken
5. Werkwijze afstoten uitleencollectie
- 5.a Personele inzet
- 5.b Financiën
- 5.c Stappenplan
- 5.d Planning

Bijlagen

Plan van aanpak *CONCEPT AUGUSTUS 2019*

Afstoot kunstcollectie gemeente Enschede 2019

1. Achtergrond en ontstaan van de huidige collectie

Om de collectie Enschede op waarde te kunnen schatten, heeft de gemeenteraad in 2007 een Collectieplan vastgesteld¹. Dit plan gaf inzicht in de betekenis en samenstelling van de Collectie Enschede. Eén van de conclusies in het Collectieplan was dat beheer van een museale kunstcollectie geen gemeentelijke kerntaak is en dat er onvoldoende (financiële) middelen waren om deze taak naar behoren uit te voeren. In het Collectieplan werd verder omschreven dat het nodig was om keuzes te maken. De collectie bleek veel te omvangrijk om zorgvuldig te beheren. Bovendien werd er een groot verschil in artistieke kwaliteit tussen kunstwerken en kunstenaars geconstateerd. Daarom was het nodig om uit de totale verzameling een deel te selecteren dat vervolgens als de Collectie Enschede zou worden beschouwd. Om overzicht te verkrijgen moest er eerst in kaart gebracht worden wat zich precies aan kunstwerken in de collectie bevond.

Dit inventarisatieproces is in 2008 van start gegaan met behulp van een nieuw registratiesysteem (het software systeem Adlib Museum²) en is eind 2011 volledig afgerond. De indeling van de kunstwerken en de vervolgstappen werden vervolgens vastgelegd in respectievelijk een Inventarisatie document en een Afstootplan, vastgesteld op 9 april 2013 door het college.³

De collectie is ingedeeld in:

- 1) De **Kerncollectie** ofwel **eerste categorie** genoemd. Deze bevat een kleine 600 werken die als eerste categorie kunstwerken zijn geselecteerd.

Deze collectie wordt ook 'de collectie Enschede' genoemd; het zijn de belangrijkste werken van Enschede die op beeldbepalende locaties kunnen worden getoond (o.m. gemeentepanden). De deelcollecties bestaan uit 83 werken uit de stadsgeschiedenis en 223 werken uit de deelcollectie moderne en hedendaagse beeldende kunst. In deze laatste deelcollectie bevinden zich relatief veel kunstwerken die zijn verworven via de BKR - regeling⁴. Verder omvat de eerste collectie 288 kunstwerken in de openbare ruimte⁵.

Deze kunstwerken sieren beeldbepalende locaties binnen de gemeentepanden, de openbare ruimte en komen in aanmerking voor (langdurige) bruiklenen aan musea. Er hangen ook een groot aantal werken in depot; deze nemen ongeveer 40 m² depotruimte in hangrekken in beslag.

¹ Lia Gieling, *Collectieplan Gemeente Enschede, Gemeente Enschede, februari 2007.*

² Adlib (*Administration Library*) Museum is het speciaal ontwikkelde softwarepakket voor professioneel collectiemanagement. Voor de registratie van de gemeentelijke kunstcollectie maken wij gebruik van Adlib Museum. De Gemeente Enschede heeft hiervoor een licentie.

³ Zie de notities 'Een verantwoorde selectie. Naar een gezicht van Enschede als verzamelaar van beeldende kunst' (2011) en 'Afstootplan Collectie Enschede. Op weg naar een kenmerkende en beheersbare collectie (2012).

⁴ De BKR-regeling functioneerde van 1956 tot en met 1987 als subsidieregeling voor kunstenaars. Kunstenaars kregen een inkomen om in hun levensonderhoud te voorzien in ruil voor hun diensten of kunstwerken (ook wel 'contraprestatie' genoemd). Zie bijlage 1 : BKR

⁵ NB de 288 kunstwerken in de openbare ruimte blijven in Fase 2 van het Afstoten van de kunstcollectie verder buiten beschouwing; werken zijn opgenomen in een meerjarenonderhoudsplan kunst in de openbare Ruimte (MOP) .

- 2) De **Uitleencollectie** ofwel **tweede categorie** genoemd. Dit zijn ongeveer 1100 objecten die worden gebruikt ter verfraaiing van de gemeentelijke kantoorruimten en van panden van partners in de stad. Van deze tweede collectie staat ook een groot aantal werken op geslagen in het depot; gebruikte depotruimte ongeveer 100 m2.
- 3) De **Afstootcollectie** ofwel de **derde categorie** genoemd. Dit waren ongeveer 1800 werken, grotendeels afkomstig uit de BKR-regeling. Het betrof met name grafisch werk, dat niet voldeed aan de criteria voor de kern- of uitleencollectie. Of kunstwerken die zodanig besmet waren met schimmel of andere ongerechtigheden, of zich in dermate slechte staat bevonden dat ze niet meer te restaureren waren, dan wel dat de kosten van herstel in geen verhouding stonden tot het resultaat van het herstelwerk of de waarde van het kunstwerk. Deze werken werden total löss verklaard.

Tussen 2013 en 2018 zijn er ruim 1400 werken afgestoten. Afstoten van kunstwerken gebeurt volgens een zorgvuldige en intensieve procedure, een traject dat een aantal maanden vergt en waarvan de procedure is vastgesteld door het college⁶. De 313 overgebleven werken bevinden zich in de verschillende fasen van het afstootprocedé; deze laatste 313 werken staan nu ook nog in het depot. Na afronding van deze fasen worden deze werken onder toezicht afgevoerd uit het depot en vernietigd.

⁶ Zie bijlage 2: Afstootprocedure Kunst Enschede

2. Huidige stand van zaken collectie: opslag en uitleen

Momenteel is er sprake van een zorgvuldig opgeslagen en adequaat geregistreerde collectie, in overeenstemming met de wettelijke⁷ en morele plicht van de gemeente om goed voor haar kunstcollectie te zorgen. De gemeentelijke kunstcollectie is ondergebracht in twee verschillende depots. Deze depots zijn beide onderdeel van De Museumfabriek (DMF). Voor de huur van deze depotruimten betaald de gemeente Enschede op jaarbasis bijna € 10.000,-.

Depot 1: Depot DMF

In Depot 1 bevindt zich het niet uitgeleende deel van de eerste collectie en een klein gedeelte van onze kunstwerken uit de tweede categorie (ongeveer 50 werken). In de verbouwingsplannen van De Museumfabriek is binnen de nieuwe situatie ruimte gereserveerd voor alle objecten die zich in Depot 1 bevinden. Deze zullen in ieder geval meeverhuizen naar een nieuw groot depot aan de Roombeekzijde. In het nieuwe depot is er ruimte voor alle objecten uit de kerncollectie.

Depot 2: Depot 21Rozendaal

In Depot 2 bevinden zich het niet uitgeleende deel van de tweede collectie (het nog niet afgestoten deel van de afstootcollectie (derde categorie). Gemiddeld staan er 1000 kunstwerken van de uitleencollectie in dit depot. Er moeten momenteel nog 313 werken uit de derde collectie worden afgestoten.

Naast deze collecties bevinden zich in 21R nog twee kleine series werken. 1) Grijsz: 30 werken die staan geregistreerd in Abib maar zijn nog niet in één van de drie categorieën ingedeeld. 2) Serie onbekenden: 31 werken die zijn teruggekomen in depot waarvan nog moet worden onderzocht of ze tot de gemeentelijke collectie behoren.

Schematisch weergegeven:

<u>Depot</u>	<u>Eerste collectie</u> <i>kerncollectie</i>	<u>Tweede collectie</u> <i>uitleencollectie</i>	<u>Derde collectie</u> <i>afstootcollectie</i>	<u>Grijze collectie</u> <i>Staan in adlib, nog niet gecategoriseerd</i>	<u>Onbekende collectie</u> <i>Herkomst werken nog onbekend</i>
<u>Depot DMF</u> Momenteel 40 m2 in gebruik vanuit de gemeentelijke kunstcollectie	x	<u>Klein deel/ ongeveer 50 werken</u>			

⁷ Art. 25 Auteurswet.

<u>Depot 21Rozendaal</u> Momenteel 120 m2 in gebruik vanuit de gemeentelijke kunstcollectie		x	<u>Nog een restant/ 313 werken</u>	x	x
<u>Nieuw depot DME</u> Ruimte voor 80 a 90 m2 voor de opslag van werken vanuit de gemeentelijke kunstcollectie	x	<u>Klein deel/ ongeveer 350 werken</u>			

Beheer, administratie en uitleen door Tetem

Tetem verzorgt sinds 2012 met behulp van Adlib het beheer, de uitleen en de administratie van de in beide depots opgeslagen gemeentelijke kunstcollectie. Hiervoor ontvangt Tetem een subsidie.

Momenteel zijn er alleen nog werken uitgeleend aan organisaties die aan de gemeente gelieerd zijn. Tetem constateert dat de laatste vijf jaren het aantal uitleningen door partners zoals MST en DCW is afgenomen, zowel uit de uitleencollectie als uit de kerncollectie. Oorzaken hiervoor zijn:

1. Nieuwbouw van panden, waardoor men graag hedendaagse kunst aan de muur wil en geen 'gedateerd werk'. Men gaat dan met bijvoorbeeld een andere partner in zee, zoals een commerciële kunstuitleen of een academie zoals de AKI// Artez. Ook komt het voor dat bij nieuwbouw architecten hebben bepaald dat wanden leeg gelaten dienen te worden.
2. Een afnemende bereidheid om voor de diensten gerelateerd aan de uitleen van de kunstwerken (selectie werk, vervoer, administratieve handelingen etc.) te betalen.
3. Het 'verouderen' van de statische, niet meer met nieuw werk uit te breiden, uitleencollectie, dit zorgt voor een verminderde populariteit. Met verouderen wordt bedoeld dat het ouder werk betreft, dat soms gedateerd is, maar ook werk dat door oudere (soms reeds overleden) kunstenaars gemaakt is die bij jongere generaties niet bekend zijn, of uit beeld geraakt.

De depotmedewerker constateert daarnaast dat de materieel-technische staat van onderhoud van verschillende kunstwerken niet optimaal is. Glas is verkleurd, lijsten zijn verouderd en passe-partouts om werken heen zijn vergeeld. Er zijn enkele kunstenaars waarvan werken nog wel met regelmaat worden uitgeleend. Dit zijn onder andere Izaks, Berning en Van Halem.

3. Opnieuw herwaarderen collectie

De verbouwing van het depot vormt een praktische aanleiding om de gemeentelijke collectie opnieuw onder de loep te nemen. De kleinere opslagcapaciteit en de door Tetem geconstateerde veroudering van het werk en verminderde belangstelling van leners vragen om een herwaardering van de werken met als doel werk af te stoten en tot een nog meer gecomprimeerde collectie te komen. De collectie die resteert na het afstootproces is beter van kwaliteit en samenstelling. Bovendien kan een zorgvuldig beheer en behoud van de kunstwerken beter gewaarborgd worden waardoor ze uitleenbaar blijven.

Vanwege personele en financiële capaciteit is het raadzaam dit op een zo praktisch mogelijke manier aan te pakken, met inachtneming van de grootst mogelijke zorgvuldigheid en van landelijke richtlijnen bij afstoting van kunst en erfgoed, de LAMO. De LAMO (2016) dient drie hoofddoelen:

1. Bescherming van het erfgoed van nationaal belang, zodat het behouden blijft voor de Nederlandse samenleving.
2. Ondersteuning van het collectiemanagement van musea, als instrument ter bevordering van collectiemobiliteit en als bescherming tegen omissies en vergissingen in dat proces.
3. Bevordering van het maatschappelijk vertrouwen in de museumbranche, als hoeder van het nationale erfgoed.

De LAMO - leidraad is breed geaccepteerd als professionele norm. Juridisch gezien zijn er aspecten waarmee rekening moet worden gehouden (zie bijlage 3).

Plan van aanpak *CONCEPT AUGUSTUS 2019*

Afstoot kunstcollectie gemeente Enschede 2019

4. Voorstel herwaardering/afstoten kunstwerken – Fase 2

Voorstel per collectie:

1. **Eerste collectie:** een kleine 600 werken. In het vorige traject (2008-2011) is de collectie op zorgvuldige wijze gewaardeerd en beoordeeld. In de verbouwplannen van de Museumfabriek is voorzien in depotruimte voor de kerncollectie.

- *We stellen voor de kerncollectie te continueren in zijn status van eerste categorie en niet opnieuw te gaan herwaarderen.*
- *Actie: collectie t.z.t. overbrengen/verhuizen naar het nieuwe depot van DMF. Voordat werken in het depot kunnen worden gebracht, moet de hele collectie geconditioneerd/ behandeld worden voor opslag in het nieuwe depot (zuurstofarm bewaard zodat schimmels/micro-organismen en bacteriën sterven).*

2. De **derde collectie:** nog 313 werken. Deze werken bevinden zich in verschillende fasen van het afstootprocedé.

- *Het procedé wordt zo spoedig mogelijk en in ieder geval voor de verbouwing van het depot in 2020 afgeronde door Tetem. Deze werken worden in 2020 daadwerkelijk gesaneerd en behoeven geen depotruimte meer.*
- *Actie: in werking zetten afstoottraject*

3. De **tweede collectie:** ruim 1100 kunstwerken.

Vanwege de verouderde collectie, de povere staat en de matige uitleenbaarheid van een deel van de werken zoals hierboven beschreven, stellen we voor om deze collectie opnieuw te beoordelen en nader te bepalen welk werk er voor de toekomst behouden moet blijven en welk werk er afgestoten kan worden.

- *De uitleencollectie in 2019 opnieuw waarden; waarbij het streven is om de omvang van deze collectie te halveren tot 600 werken. Momenteel bevindt zich 60 procent van deze werken in depot en hangt er 40 procent op locatie.*
- *Actie: restant van de collectie z.s.m. afstoten*

4. **Overige kunstwerken:** 'grijze serie' en 'onbekende werken' – totaal 61 werken.

Deze 61 werken worden meegenomen in het beoordelingstraject van de Uitleencollectie hierboven.

- *Actie: Kunstwerken z.s.m. beoordelen en afstoten of opnemen in de collectie.*

5. Werkwijze afstoten uitleencollectie

Alle werken binnen de tweede categorie (uitleencollectie) worden opnieuw onder de loep genomen en gewogen langs criteria van artistiek-inhoudelijk belang voor Enschede, materieel-technische kwaliteit en staat van het werk en uitleenbaarheid. Ditzelfde geldt voor de overige kunstwerken zoals hierboven beschreven.

Het afstootproces dat op 9 april 2013 is vastgesteld door het college kan verkort worden, maar dan moet het college instemmen met een gewijzigde procedure rondom het afstoten van de kunstcollectie en daarna de raad hierover informeren per brief. Een voorzet voor een gewijzigde procedure is opgenomen in bijlage 4. De stappen 3 en 4 binnen het vorige afstootproces voeren we niet uit. Dit waren de stappen schenking en verkoop/veiling⁸. Deze stappen zijn arbeidsintensief, tijdrovend en leveren weinig rendement op.

5.a Personele inzet

Voor de uitvoering van dit traject is de inzet van de volgende personen benodigd:

1. Een projectleider (*Gemeente Enschede, projectleider vanuit PMBE*) voor:
 - logistiek en voortgang van het proces en het aansturen van de overige deelnemers.
 - administratie
 - inschakelen van derde partijen m.b.t. transport, vernietiging etc.
 - het peilen van de belangstelling voor de kunstwerken van andere partijen en het organiseren van de wijze waarop zij hun belangstelling kenbaar kunnen maken.
 - opstellen collegevoorstel en raadsbrief instemmen plan van aanpak
 - opstellen collegevoorstel en raadsbrief m.b.t. selectie werken: afstoten of behouden
 - contact met communicatie adviseur

⁸ III. Optie: Schenking

Het is mogelijk dat niet-museale instellingen geïnteresseerd zijn in (delen van) de af te stoten kunstwerken. Hierbij valt te denken aan scholen, zorginstellingen, etc. Bij beslissingen omtrent schenkingen zijn de zichtbaarheid, aandacht en de zorg voor de objecten van doorslaggevend belang. Commerciële instellingen komen niet in aanmerking voor schenkingen.

IV. Optie: Verkoop/Veiling

Er zijn sites die zich bezig houden met de veiling van kunst. Dit is conform de LAMO.

De opbrengsten van deze veiling worden verrekend met de kosten van het afstotingsproces. Een eventueel batig saldo zal ten goede kunnen komen aan het behoud en beheer van de collectie.

Dit is echter zeer onwaarschijnlijk.

-
2. Een beleidsadviseur cultuur (*Gemeente Enschede, adviseur Team CEC, Ellen Breukers*) voor:
 - opstellen plan van aanpak m.b.t. het in gang zetten van het traject tot het afstoten van de tweede collectie
 3. Een adviseur/kunsthistoricus (*adviseur en kunsthistorica Ankie Boomstra*) voor:
 - advisering herwaardering collectie en werkwijze afstoten
 - procesbegeleiding afstoten werken (bv herwaardering, opsporen kunstenaars of erven)
 - administratie en ondersteuning van projectleider
 4. Een collectiemedewerker (*collectiemedewerker en ondersteuner: Liza Beldman (Tetem)*) voor:
 - samenstellen van de registratie- en fotodocumentatie
 - administratie en ondersteuning van projectleider
 5. Controle - second opinion omtrent af te stoten werken – controle duo
Controle-duo: Twee conservatoren van Rijksmuseum Twenthe
 6. Een communicatieadviseur voor de bekendmaking en publiciteit
Adviseur communicatie gemeente Enschede, Ruud Lutjehuis
 7. Een medewerker voor het daadwerkelijke afstoten onder begeleiding van een externe instelling (Tetem).
Collectiemedewerker en ondersteuner: Liza Beldman; ondersteuning vanuit stagiair Saxion

5.b Financiën

Inzet medewerkers			Kosten	Dekking
Beleidsmedewerker cultuur	30 uur			Dekking van regulier uren/ inzet
Collectiemedewerker	50 uur		€ 2.500	Dekking uren Ankie: inzet uren strippenkaart 2019 Opdracht is in 2019 reeds verleend, voor advieswerkzaamheden. Dekking vanuit het onderhoudsbudget voor kunst
Communicatieadviseur	4 uur		€ 200	Dekking uren via reguliere adviseurs
Projectleider PMBE	100 uur		€ 10.000	Inhuur via PMBE – Dekking benodigd vanuit beleid CEC
Stagiair t.b.v. ondersteuning inzake het afstoten	Stagevergoeding	5 maanden a € 250,-	€ 1.250	Inhuur/ werving Stagiaire – Dekking benodigd vanuit beleid CEC
Projectmedewerker depot t.b.v. afstoten via Tetem	uurloon € 25	75	€ 1.875	
Vervoerder	uurloon € 35	15	€ 525	
Totaal			€18.600,-	

1. personeelskosten	totaal	€ 18.600	
2. communicatie	advertenties bladen	€ 1.000	
3. huur	afhaalruimte	DMF-TETEM	
4. vernietiging	stortkosten	€ 250	
Totaal		€ 17.600,-	

Structurele kosten:

Oude situatie - 2019	Nieuwe situatie - 2020 en verder
Huur depotruimte: € 10.000,-	Huur depotruimte: € 10.000,-
Beheer en onderhoud collectie: € 18.000,-	Beheer en onderhoud collectie: € 15.000-€ 18.000,- Collectie wordt kleiner

5.c Stappenplan

1. Vaststellen criteria procedure afstoten tweede collectie 2019 - *vaststellen door college, raad informeren per brief*
2. Selectie aan de hand van de criteria door driepersonen bij de werken in depot
3. Controle duo checkt de selectie van twijfelgevallen gemaakt voor voornoemde personen bij werken in depot
4. Selectie aan de hand van de criteria door drie personen bij de werken die uitgeleend zijn
5. Controle duo checkt de selectie gemaakt voor voornoemde personen bij werken die uitgeleend zijn (de twijfelgevallen).
De uitleencollectie op locatie is aanwezig in het stadskantoor en de stadsdeelkantoren.
6. Opstellen definitief overzicht met werken die behouden moeten worden
7. Opstellen definitief overzicht met werken die afgestoten kunnen worden
8. Vaststellen definitief overzicht met werken die behouden moeten worden- *door college en/of door raad*
9. Vaststellen definitief overzicht met werken die afgestoten moeten worden- *door college en/of door raad*
10. In werking zetten afstotingsprocedure m.b.t. werken die afgestoten worden. – *laatste kwartaal 2019 starten met het voorbereidende werk*

5.d Planning

juli 2019:

- Plan van Aanpak vaststellen
- Collegevoorstel opstellen
- Collegebesluit

Periode september tot en met oktober 2019:

- Beoordelen collectie in sessies / indeling tweede categorie in behouden/afstoten.
- Indelen van de collecties
- Kunstenaars: gegevens/ dossiers compleet maken

November 2019:

- Besluitvorming rondom te behouden en af te stoten deelcollectie

December 2020:

- In werking zetten proces afstoten

Juli 2020:

- Afronden proces afstoten collectie

Plan van aanpak *CONCEPT AUGUSTUS 2019*

Afstoot kunstcollectie gemeente Enschede 2019

Bijlage 1: BKR

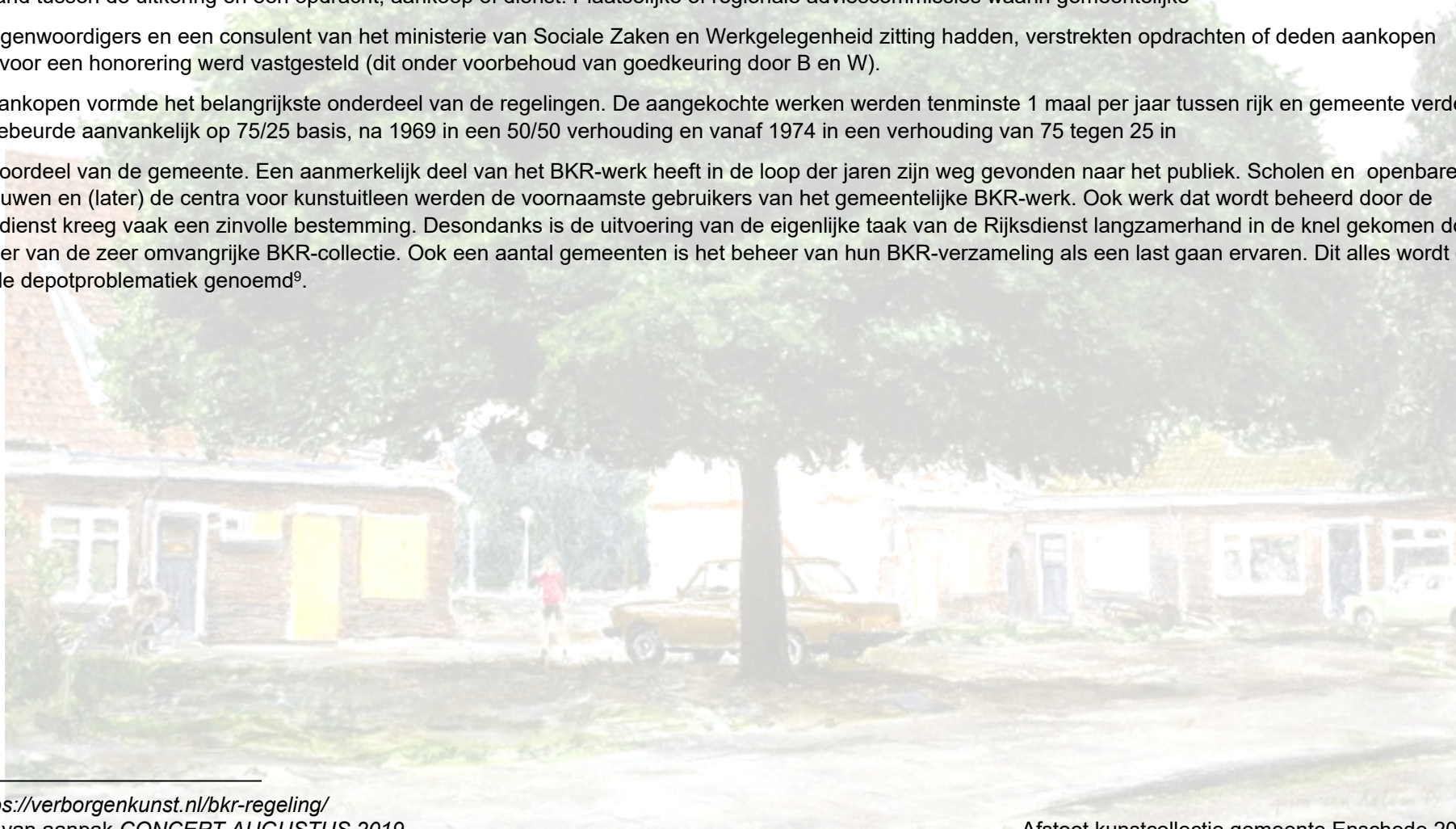
In de periode 1949-1987 bestonden er in Nederland landelijke sociale regelingen die inhielden dat beeldende kunstenaars financiële steun van de overheid konden krijgen in ruil voor artistieke tegenprestaties (de zogenaamde contraprestatieregelingen). De landelijke regelingen (die in

de loop der tijd op onderdelen verschilden maar na 1956 bekend stonden onder de algemene naam 'Beeldende Kunstenaars Regeling'), legden een rechtstreeks verband tussen de uitkering en een opdracht, aankoop of dienst. Plaatselijke of regionale adviescommissies waarin gemeentelijke

vertegenwoordigers en een consulent van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid zitting hadden, verstrekten opdrachten of deden aankopen waarvoor een honorering werd vastgesteld (dit onder voorbehoud van goedkeuring door B en W).

De aankopen vormde het belangrijkste onderdeel van de regelingen. De aangekochte werken werden tenminste 1 maal per jaar tussen rijk en gemeente verdeeld. Dit gebeurde aanvankelijk op 75/25 basis, na 1969 in een 50/50 verhouding en vanaf 1974 in een verhouding van 75 tegen 25 in

het voordeel van de gemeente. Een aanmerkelijk deel van het BKR-werk heeft in de loop der jaren zijn weg gevonden naar het publiek. Scholen en openbare gebouwen en (later) de centra voor kunstuitleen werden de voornaamste gebruikers van het gemeentelijke BKR-werk. Ook werk dat wordt beheerd door de Rijksdienst kreeg vaak een zinvolle bestemming. Desondanks is de uitvoering van de eigenlijke taak van de Rijksdienst langzamerhand in de knel gekomen door het beheer van de zeer omvangrijke BKR-collectie. Ook een aantal gemeenten is het beheer van hun BKR-verzameling als een last gaan ervaren. Dit alles wordt ook wel de depotproblematiek genoemd⁹.

⁹ <https://verborgenkunst.nl/bkr-regeling/>
Plan van aanpak CONCEPT AUGUSTUS 2019

Bijlage 2: afstotingsproces kunst gemeente Enschede

De volgende stappen worden in het in 2012 vastgestelde afstotingsproces doorlopen¹⁰:

I. Retourneren

Is het werk een bruikleen, dan gaat het werk terug naar de eigenaar (bruikleengever). Betreft het werk een schenking, gift of legaat, dan hebben respectievelijk de schenker, de gever of de erfgenamen het eerste recht het werk terug te nemen.

Betreft het werk een aankoop, opdracht of BKR-werk dan geldt dit voorkeursrecht voor de kunstenaar. We zullen kunstenaars benaderen via openbare bekendmaking. Indien mogelijk zullen we ook persoonlijk contact met kunstenaars of erven van leggen. Wanneer men de kunstwerken niet terugwenst wordt dit vastgelegd met dien verstande dat de rest van de stappen worden gevolgd (wat uiteindelijk kan leiden tot vernietiging van het werk). Na openbaarmaking worden tenminste twee ophaaldagen gepland.

Bij terugname geldt wel de voorwaarde dat alle werken die op dat moment aan de kunstenaar worden aangeboden, teruggenomen worden en er geen selectie uit kan worden gemaakt.

II. Herplaatsingsdatabase

Overtollige objecten dienen volgens de LAMO altijd aangeboden te worden aan andere museale instellingen. Wij zullen daarvoor de gemeentelijke website en de landelijke herplaatsingsdatabase gebruiken. Alle werken worden gedurende een periode van drie maanden op de database getoond. Regionale instellingen met vergelijkbare collecties zullen hierop attent gemaakt worden. Als gunningscriterium voor belangstellenden geldt: wie het eerst komt, die het eerst maalt.

II. Optie: Schenking

Het is mogelijk dat niet-museale instellingen geïnteresseerd zijn in (delen van) de af te stoten kunstwerken. Hierbij valt te denken aan scholen, zorginstellingen, etc. Bij beslissingen omtrent schenkingen zijn de zichtbaarheid, aandacht en de zorg voor de objecten van doorslaggevend belang. Commerciële instellingen komen niet in aanmerking voor schenkingen.

IV. Optie: Verkoop/Veiling

Er zijn sites die zich bezig houden met de veiling van kunst. Dit is conform de LAMO.

De opbrengsten van deze veiling worden verrekend met de kosten van het afstotingsproces. Een eventueel batig saldo zal ten goede kunnen komen aan het behoud en beheer van de collectie.

Dit is echter zeer onwaarschijnlijk.

V. Vernietiging

¹⁰ *Afstootplan Collectie Enschede – Op weg naar een kenmerkende en beheersbare collectie (2012)*

Indien de voorgaande stappen zijn doorlopen en het kunstwerk is niet herplaatst dan wordt overgegaan tot vernietiging van een werk. Het werk wordt zodanig vernietigd dat het niet meer op de markt kan komen. Hierop zal een medewerker van de gemeente of aangewezen instelling toezien

Plan van aanpak *CONCEPT AUGUSTUS 2019*

Afstoot kunstcollectie gemeente Enschede 2019

Bijlage 3: Juridisch kader

Eigendoms- en herkomsttoets

Cruciaal bij het afstoten van kunstwerken uit de kunstcollectie is dat de Gemeente eigenaar is van het kunstwerk. Er moet hier een degelijk verschil worden gemaakt tussen eigenaar en houder. De Gemeente is namelijk enkel eigenaar als er sprake is van een rechtsgeldige eigendomsoverdracht. Over het algemeen vloeit dit voort uit de koopovereenkomst of overeenkomst van opdracht. Mocht er geen overeenkomst zijn opgesteld, kan er ook gekeken worden naar de gewoonte, jurisprudentie of de redelijkheid en billijkheid. In het geval dat de gemeente geen eigenaar is, is zij (onrechtmatig) houder op grond van artikel 3:109 van het Burgerlijk Wetboek. Om vast te kunnen stellen of de Gemeente (rechtmatig) eigenaar is van het betreffende kunstwerk dient er een herkomsttoets verricht te worden. Er moet dan gekeken worden op welke manier de Gemeente het kunstwerk in bezit heeft gekregen. In deze veelvoorkomende gevallen, hoewel niet limitatief, heeft de Gemeente het rechtmatige eigendom, eigendom uitsluitende bedingen buiten beschouwing gelaten, van het kunstwerk:

- Schenking op grond van artikel 7: 175 van het Burgerlijk Wetboek;
- Erfstelling op grond van artikel 4:115 van het Burgerlijk Wetboek;
- Legaat op grond van artikel 4:117 van het Burgerlijk Wetboek;
- Koopovereenkomst op grond van artikel 7:1 van het Burgerlijk Wetboek;
- Overeenkomst van opdracht op grond van artikel 7:400 van het Burgerlijk Wetboek;
- Ruil op grond van artikel 7:49 van het Burgerlijk Wetboek.

In de volgende gevallen, hoewel niet limitatief, is de Gemeente houder van het kunstwerk maar geen eigenaar:

- Bruikleenovereenkomst op grond van artikel 7a:1777 van het Burgerlijk Wetboek;
- Eigendomsvoorbehoud op grond van artikel 3:92 van het Burgerlijk Wetboek;
- Huurovereenkomst op grond van artikel 7:201 van het Burgerlijk Wetboek;
- Bewaarnemingsovereenkomst op grond van artikel 7:600 van het Burgerlijk Wetboek.

Volgrecht bij verkoop

Bij het verkopen van een kunstwerk dient goed gekeken te worden naar de Auteurswet. Een kunstenaar heeft namelijk op grond van artikel 37 lid 1 Auteurswet tot 70 jaar na zijn overlijden het auteursrecht op het kunstwerk. Een gevolg hiervan is dat de kunstenaar, of diens erfgenaam, recht heeft op een vergoeding uit hoofde van artikel 43a lid 1 Auteurswet. Dit geldt echter alleen bij doorverkoop, bij de eerste koop van de kunstenaar is er nog geen sprake van recht op vergoeding. Het recht op de vergoeding heet ook wel het volgrecht. Het volgrecht is een percentage van de verkoopprijs van het kunstwerk. Hoe hoog het percentage is hangt af van de hoogte van de verkoopprijs, want hoe hoger de verkoopprijs, hoe lager het percentage. Daarnaast kan de vergoeding nooit hoger zijn dan €12.500,-. Enkele voorwaarden bij het volgrecht zijn:

- De kunstenaar moet de nationaliteit hebben van één van de EU-landen (inclusief IJsland, Liechtenstein en Noorwegen) of een vaste verblijfplaats hebben in Nederland;
- De verkoopprijs van het kunstwerk dient hoger te zijn dan €3.000,-;
- Het schilderij mag niet binnen drie jaar na aankoop van de kunstenaar voor een bedrag onder de €10.000,- verkocht worden;
- Minimaal één der partijen bij de doorverkoop van het kunstwerk dient te handelen als professioneel kunsthandelaar, of heeft een winstoogmerk bij de doorverkoop.

Vernietigingsprocedure

Bij de vernietiging dient er rekening gehouden te worden met een aantal bepalingen. Namelijk de bezinningsperiode, de vernietigingsgaranties en de persoonlijkheidsrechten van de kunstenaar. Deze bepalingen worden in de volgende paragrafen besproken.

A. Bezinningsperiode

Voordat er over wordt gegaan op definitieve vernietiging van het kunstwerk is het raadzaam om een bezinningsperiode te hanteren tussen het besluit van vernietiging en de daadwerkelijke vernietiging van het kunstwerk. In deze periode kan er nieuwe informatie over het werk opduiken, wat de status van het kunstwerk kan veranderen of heeft de kunstenaar de mogelijkheid om het werk alsnog in eigen bezit te nemen.

B. Vernietigingsgaranties

Naast de bezinningsperiode is het van belang dat er garanties zijn dat het kunstwerk wordt vernietigd. Het is namelijk onwenselijk als het werk na het vernietigingsbesluit alsnog op de markt komt. Raadzaam hierbij is om beeldmateriaal van de vernietiging bij te houden, zodat mogelijke kopieën van het werk niet worden aangezien als authentiek.

C. Persoonlijkheidsrechten

Bij vernietiging van kunst waarop de kunstenaar, of diens erfgenaam, nog het auteursrecht heeft, dan dient er rekening gehouden te worden met de persoonlijkheidsrechten van de kunstenaar. Persoonlijkheidsrechten zijn op grond van artikel 25 van de Auteurswet bedoeld om bijvoorbeeld aantasting of vermindering van het kunstwerk te voorkomen. Bij vernietiging van het werk wordt dus inbreuk gemaakt op dit artikel. De kunstenaar van het betreffende werk dient toestemming te geven voor inbreuk op zijn persoonlijkheidsrecht.

Het is verstandig om een clause op te nemen in het aanbod naar de kunstenaar om zijn kunstwerk weer in bezit te nemen waarin staat dat hij of zij bij afwijzing van het aanbod ook toestemming verleent om mogelijkserwijs inbreuk te maken op zijn persoonlijkheidsrechten op grond van artikel 25 van de auteurswet.

Stap 1 – selectie uitleencollectie

(dit zijn 1100 werken, die al eerder zijn gecategoriseerd als uitleencollectie en 61 werken die nog gecategoriseerd moeten worden)

1. Het kunstwerk wordt/blijft toegekend aan de uitleencollectie omdat er sprake is van een van onderstaande criteria:
 - a. Het werk heeft artistieke zeggingskracht (of zou mensen van de gemeente kunnen aanspreken) maar de kunstenaar is noch landelijk, noch regionaal van betekenis; of
 - b. De kunstenaar is regionaal of zelfs landelijk van betekenis maar het kunstwerk heeft onvoldoende artistieke zeggingskracht om tot de kerncollectie te behoren
2. Het object verkeert in goede staat, of is tegen geringe kosten in die staat terug te brengen en is daardoor goed uitleenbaar; en
3. Er zijn van het object geen doublures aanwezig in de gemeentelijke collectie; en

JA: behouden op locatie – opslaan nieuwe depot 21 DMF/Rozenzaal

NEE: zie stap 2

Stap 2 – selectie afstootcollectie

Het kunstwerk wordt blijvend toegedeeld aan de afstootcollectie indien

1. De selectiecommissie na een laatste controle van mening blijft dat het kunstwerk kwaliteit of artistieke zeggingskracht mist; of
2. De kunsthistoricus van de gemeente van mening is dat de staat van het werk dermate slecht is dat de restauratiekosten de waarde van het werk te boven gaan.

JA: door naar stap 3

NEE: terug naar stap 1 en herbeoordeling door controle duo.

Stap 3 - Afstoten

De stappen van het selectieproces leiden tot een lijst van af te stoten objecten. Herplaatsing van museale objecten kan op meerdere manieren. Wij kiezen ervoor om getrapt te werken. Stap 1 en 2 worden tegelijk gestart. Hierbij geldt dat verzoeken om kunstwerken uit het retourneringstraject (1) telkens voorgaan op verzoeken uit de Afstotingsdatabase (2).

1. Retourneren

- Is het werk een bruikleen, dan gaat het werk terug naar de eigenaar (bruikleengever).
- Betreft het werk een schenking, gift of legaat, dan hebben respectievelijk de schenker, de gever of de erfgenamen het eerste recht het werk terug te nemen.
- Betreft het werk een aankoop, opdracht of BKR-werk dan geldt dit voorkeursrecht voor de kunstenaar.

We zullen kunstenaars benaderen via openbare bekendmaking. Indien mogelijk zullen we ook persoonlijk contact met kunstenaars of erven van leggen. Wanneer men de kunstwerken niet terugwenst wordt dit vastgelegd met dien verstande dat de rest van de stappen worden gevolgd (wat uiteindelijk kan leiden tot vernietiging van het werk). Na openbaarmaking worden tenminste twee ophaaldagen gepland. Bij terugname geldt wel de voorwaarde dat alle werken die op dat moment aan de kunstenaar worden aangeboden, teruggenomen worden en er geen selectie uit kan worden gemaakt.

2. Afstotingsdatabase

Overtollige objecten dienen volgens de LAMO altijd aangeboden te worden aan andere museale instellingen. Wij zullen daarvoor de gemeentelijke website en de landelijke Afstotingsdatabase¹¹ gebruiken, dat is de opvolger van de herplaatsingsdatabase¹².

Alle werken worden gedurende een periode van twee maanden op de database getoond. Regionale instellingen met vergelijkbare collecties zullen hierop attent gemaakt worden. Als gunningscriterium voor belangstellenden geldt: wie het eerst komt, die het eerst maalt.

3. Vernietiging

Indien de voorgaande stappen zijn doorlopen en het kunstwerk is niet herplaatst dan wordt overgegaan tot vernietiging van een werk.

Het werk wordt zodanig vernietigd dat het niet meer op de markt kan komen. Hierop zal een medewerker van de gemeente of een door de gemeente aangewezen instelling toezien.

¹¹ www.afstotingsdatabase.nl

¹² LAMO2016, p.10